

DE
SPIRITUS AD MATERIAM RELATIONE.

Dissertatio,

quam

*Venia Amplissimi Ordinis Philosophorum
Universitatis in Fennia Alexandrinae,*

e cathedra inferiore defensurus,

P. P.

JOHANNES WILHELMUS SNELLMAN,
Rector Scholae.

In Auditorio Philos. die xxvii Septembris m̄ccc̄xlviii

h. a. m. s.

Helsingforsiae,
ex Officina Typographica Frenchelliana.

33 DE SPIRITUS AD MATERIAM RELATIONE.

Paucos quidem inveneris nostro aevo naturae scrutatores, qui, totius mundi ordinem solis, quas dicunt, naturae legibus subditum esse, non censeant. Cum autem intima naturae fabrica, qua res creatae sunt indesque procreantur, a conspectu hominum abscondita sit, ratio vero mundi spiritualis, per se invisibilis, tota naturae scrutatorem fugiat, hunc, gravem providumque, doctrinam, quam pectore foveat, verbis indicare videbis paucissimis.

Accedit ad hoc, quod opinio vulgaris, praeceptis religionis innixa, materialistarum adversatur doctrinae. Animus nempe humanus, si a natura naturante, ut dicitur, eadem fere ratione, qua res naturales, procreatus esset, nullum sane delectum boni atque mali haberet. Hinc physicorum plures, Britannorum maxime, altera ex parte physicae proponunt experimenta, ut si omnia mundi phaenomena eandem sequantur naturae legem, ex altera vero fide quadam religiosa Deum agnoscunt extramundanum, cujus nutu natura ipsa regatur. Neque illi vituperandi. Hoc tamen displicet, quod scientia ita quodammodo vana fit, ut quae tantum ad victum cultumque parandum utilis sit et formalem mentis adjuvet usum, nullam fere exercens vim in vera humanitate excolenda, i. e. in ratione humana expolienda et voluntate emendanda. Hinc itaque doctrinam physicae, illinc, nullo intercedente nexu, placita fidei et praecepta officii attestantur physici laudati.

Putaveris philosophiam hodiernam, quae idealismum doceat, vituperationem effugisse dualismi jam adumbrati. Nec desunt certe disciplinae philosophorum, laudem systematis sibi vindicantes ab omni parte absoluti. Quarum in numerum tamen disciplinae Britannorum et Francogallorum, vel psychologiam et logicam, vel doctrinam juris et morum exhibentes, haud referendae sunt. At philosophia Germanorum usque a temporibus Leibnitii in eo versata est, ut decreta rationis cum placitis religionis conciliaret. Hoc quanto cum successu fecerit, inter philosophos ipsos haud convenit. E nostro autem iudicio studium philosophiae laudatum vix ac ne vix quidem procedet, nisi eum, in quem incurrit physica, dualismum penitus sustulerit, assertionibus quibusvis naturalistarum refutatis. Quod tamen non, nisi admissa omni physicorum experientia, philosophia perfecerit. Neminem vero fugit rei peritum, hanc laudem philosophiae hodiernae totam minime competere.

Supremo quasi cumulo indagacionem naturae auxit Geologia hodierna, in quam ceterae disciplinae naturales confluunt. Docet vero geologia, tellurem aliquando omni destitutam fuisse natura organica; immo evidenter satis demonstrat, plantas varias atque animalia eandem incoluisse, antequam homini patuerit in rerum natura locus. Addit historia cultus humani rei documenta gravissima. Physica igitur, si modo sibi constiterit, hominem processu quodam materiali e tellure progenitum esse, contendit. Sumit vero eo ipso, spiritum humanum hanc secutum esse hominis generationem primitivam. Quae assertio physico, etsi modum hujus generationis ignorat, magis placet, quam doctrina de mundi per verbum divinum creatione. Nam respicit illa processum naturae, qui tamen experientiae via cognosci potuerit; haec vero actionem indicat spiritualem, extra ordinem rerum naturalium positam.

Adde, quod etiam procreatio vegetabilium et animalium naturae scrutatoribus processus tantum materialis esse videtur. Assumunt quidem vim vitalem, quae totum moveat vitae processum; eandem vero

vim meram abstractionem esse intelligentes, hoc nomine summam phaenomenorum vitalium designari dicunt. Phaenomena vero vitae, quamquam aliam praebent, atque processus anorganici, rationem, mutationes vel evolutiones sunt materiae. Ita existentia quoque cuiusque hominis individui processui materiali, ut putant physici, originem debet; neque patet, quonam modo alia sit origo ipsius spiritus humani.

Philosophia contra spiritum sui positionem esse urgebit; aliter enim nullus est philosophiae locus de libertate animi, de jure, de officiis disserendi. Si enim ingenium animusque humanus materialem habeant
 10 originem, i. e. si per materialem quendam processum existant, eidem certe, cui res materiales omnes, subdita sunt necessitatis legi. Quinimmo quisque, libertatem animi urgens, videat, ne, existentia immediata materiae adimssa, libertatem de gradu dejiciat. Nulla enim harmonia praestabilita reficitur libertas humana; quae esse non potest, nisi materia ipsa spiritus sit positio, eandem sibi supponentis. Quam de spiritus ad materiam relatione revera fovet philosophia hodierna doctrinam.

Haec tam gravis physicam inter et philosophicam mundi contempla-
 20 tionem discrepantia non tantum scientiae impedit progressus, verum etiam cultum omnem humanum dualismo vexat quam maxime nefasto. Fluit exinde altera ex parte indifferentismus, ex altera vero simulatio, vel potius deceptio mentis aequae periculosa. Disciplinam enim positivis, ita dictis, imbuti quaestiones de Deo, de libertate humana vel plane respuunt, ut quae nullo modo solvi possint, vel placita quaedam in his rebus amplectuntur, quibus aliena manet tota eorum sentiendi atque agendi ratio, quibus ideo revera assensionem tribuunt tantum formalem. Philosophica contra usi institutione scientiam rerum laudatarum prae se ferunt omnino absolutam, discrepantiam vero illam, quae inter
 30 experientiam et ratiocinationem intercedit, vel omittunt vel dissimulant. Unde fit, ut, doctores parum validi, sectatores secum trahant doctrinam haud eo tenentes animo, ex quo in aerumnis vitae virtutem, in mortis angustiis solatium capere possint.

Frustra sperabis fore, ut vestigia jamjam relicta denuo premat genus humanum; vanaque erunt eorum conamina, qui, fructus scientiarum rejicientes, homines ad pristinam fidei auctoritatem revocare studeant. Nec, me iudice, opinio rationi consentanea, ideoque firma et sibi
 40 constans, humana reget pectora, nisi philosophia, peritia physicorum adscita, ad hanc systema retulerit, indagatio vero naturae, cum fabricam ejusdem oculis persequi non valeat, rationem iudicem agnoverit, vetustum illud secuta: de spiritualibus non nisi spiritualiter.

Quis enim est, qui non intelligat, quanta esset scientiae vis in vera humanitate promovenda, si eandem sequerentur philosophia et inda-
 50 gatio naturae legem, ad eandem animos hominum perducerent metam. Principalis vero cum sit discrepantiae fons diversa harum disciplinarum doctrina de spiritus ad materiam relatione; hanc quaestionem philosophiae solvendam esse, nemo forsitan dubitabit. Scrutator naturae, historiam generis humani cuique hominum maximi esse concedens, nullo suo jure negabit, rationem spiritus etiam in indagatione naturae respiciendam esse. Neque sane ulla adest causa, cur in quavis actione naturae, quae omnino a conspectu hominum remota sit, processum
 quendam spirituales non videat, sola rationis ope explicandum, concedatque, explicationem veram esse, modo, rationi spiritus consentanea, nullis adversetur physicae experimentis. Solutio igitur quaestio-
 nis citatae philosophica non potest non etiam physica esse. Sunt quidem qui dicant, rem in suspenso relinquendam esse. At erit hoc sana

naturae cognitione indignum. Naturae enim phaenomena explicans legesque, quas naturae nominat, alteram alteri appendens, scientiae nomine haud dignam se praebet physica. Qua de re, ne inepte nostro uti videamur iudicio, verba afferre liceat viri ingenii acumine et peritia insignis: »Dass Geist, Vernunft, innere Zweckmässigkeit in der Natur ist, sieht am Ende freilich nur der philosophische Gedanke ein, der sein Ebenbild in der Natur wiederfindet; die gedankenlosen sinnlichen Empiriker werden niemals dazu kommen». 1)

Curae nobis fuit per temporis spatium haud exiguum, aliquam e controversiis scientiae hodiernae invenire viam. Fontem vero harum controversiarum, re diligenter explorata, discrepantiam esse putaverimus philosophiae cum physica, praecipuam vero dissensus materiam eam, quam exposuimus, harum disciplinarum doctrinam de spiritus ad materiam relatione. Statuimus igitur brevem hoc loco instituere rei disquisitionem, quasdam pro modulo virium descripturi lineas ad solutionem quaestionis prae ceteris studio dignae. Tribuat vero, precamur, Lector Benevolus errores in re ardua exponenda non modo infirmitati virium, sed etiam vitae nostrae statui, qui parum nobis concesserit otii philosophici, pauca etiam tribuerit adminicula litteraria, nosmet opusculum haud omnino repudiandum protulisse, benigne concedens, dummodo nova quaedam hic invenerit quaestionis propositae momenta.

§. 1.

In omni materia philosophica difficillimum est, locum invenire, unde incipiat disquisitio. Nam plurimae sese offerunt rei rationes respiciendae; nec facile dictu est, quaenam earum principalis sit, ex qua ceterae deduci possint.

Liceat igitur media e re initium capere, definitionem spiritus et materiae e mutua relatione eruendo quam maxime vulgarem, quo, hinc exorsi, utriusque naturam latius exponamus.

Materiam igitur vocamus *Objectum* sensationis, conscientiae;

I. Spiritum vero *Subjectum* sentiens, sui atque Objecti conscium.

Opponat nobis aliquis, definitionem materiae justo latiore esse, ut quae objectum etiam comprehendat immateriale, quod dicunt. At nihil est objectum immateriale, nisi spiritus sibimet ipsi objectivus, Subjectum uti objectum. Soli igitur materiae nomen competit Objecti, qua tale. Neque opus est, ut nomine objecti externi vel materialis utamur, cum notio Objecti per se negationem Subjecti complectatur, Materiam igitur extra Subjectum positam esse significans.

Supervacanea etiam hac nostra definitione fit subdivisio physicorum, qua materiam aut ponderabilem aut imponderabilem esse statuunt.

Quibus positis, ad latiore definitionis nostrae explicationem pergamus.

I. Materia objicitur sensationi.

a) At per se non objicitur (non ipsa Subjecto semet objectum ponit); Nam uti objiciens, semet objectum ponens, Materia jam Objectum est, i. e. objectum sensationis est.

b) Nec vero Spiritum (Subjectum) supponit; Nam ita se ipsa poneret, uti quae Subjecto supponendo Objectum fieret.

Quae etiam inverso demonstrantur ordine:

c) Materia Spiritum non supponit;

Nam hac tantum positione Objectum esset. Subjectum vero supponens, Materia objectum non est. Materia igitur, prout Objec-

tum, Spiritum non supponit.

d) Neque vero materia se ipsa ponit;

Nam ita Spiritum supponeret; quod esse non potest.

2. Spiritus materiam sentit;

a) At per se sentit (semet ipse Subjectum ponit);

Nam a Materia minime suppositus est (l. b.). Sui vero conscius Spiritus Subjectum sentiens est, se ipse ponit.

b) Materiam vero Objectum sibi supponit;

10

Sequitur hinc, putes, Spiritum materia supponenda ipsum semet ponere (vide l. b, c.); nec sane adversamur. Materiam certe supponit; nam aliter Objectum haud sentit; i. e. materia, cum Spiritui supposita sit, suppositio ejusdem est. Neque enim materia se ipsa Objectum ponit (l. a.).

3. In aperto est hic controversia:

Spiritum per se sentire;

Spiritum, materia supposita, sentire;

Vel, quod idem est:

Spiritum per se esse;

Spiritum, materia supposita, esse.

20

Ex hac eadem controversia Spiritualismus atque Materialismus orti sunt. Huic favet tota physicorum peritia. Conscientia humana mundi materialis existentiam supponit; homo processu quodammodo materiali procreatur, vitam agit, diem obit supremum; immo telluris conformatio demonstrat, naturam anorganicam exstitisse, antequam existerit genus humanum. Indicant haec satis, spiritum humanum e materia processisse, sui positionem non esse. Neque sibi constanter indagatio naturae Spiritum admittit extramundanum, qui se ipsum materiamque ponat.

30

Philosophia contra, libertatem animi humani secuta, conscientiam sui causam, vel principium saltem, facit sensationis Objecti. Altius repetens, philosophia hanc quaestionem ad relationem Cogitationis et τὸν Esse referri debere intellexit. Qua de re variae mentes philosophorum agitarunt sententiae; invaluit vero novissimis temporibus illa, quae identitatem urget Cogitationis et τὸν Esse. Neque abstracte sumitur tantum haec identitas, sed processum continet sui positionis. Cogitatio nempe τῷ Esse supponendo semetipsam ponere dicitur. Hujus vero rei expositio metaphysicae est negotium; neque hoc loco nisi applicatio theseos facienda, sumtionum philosophorum et physicorum comparatio. Applicatio autem illa tota systema philosophiae efficit. Ponimus igitur tantum summam systematis esse: quod spiritus materia supponenda se ipsum ponat.

40

4. Neque sane controversia adumbrata componi potest, nisi admittantur sumtiones controversae: spiritum per se sentire, attamen materia supposita sentire. Spiritus itaque non est Subjectum tantum sentiens, sed processus sensationis, cujus momenta sunt sui conscientia atque sensatio Objecti. Corrigenda igitur est definitio spiritus supra allata atque ad hanc redigenda formam:

Spiritus processus est sentiendi, conscientiam sui objecto sentiendo (conscientia objecti) perficiens.

50

Vel aliis verbis:

II. *Spiritus sui materia supponenda est positio.*

Quae definitio, ultimo loco citata, eo magis adaequata est, quod rationem agendi simul et sentiendi humanam exponit, immo processus complectitur naturales, causam et finem respiciens rerum naturalium.

Notionem vero Subjecti in hac definitione omisimus. Nam philoso-

phi, cum Subjecti nomine idem fere designant, quod in vulgari valeat opinione, i. e. facultatem meram sentiendi atque agendi, hanc abstractionem in abstractam Objecti notionem quadrare intelligunt. Est nempe Objectum abstractum mera potestas sensationis vel cogitationis, id, quod determinatis subest sensationibus cogitationibusve. Subjectum itidem potestas sensationis est vel cogitationis, quae determinationibus subest. Realis vero spiritus essentia in determinationibus ipsis adest, manifesta est, quam ob rem Spiritus non Subjectum sentiens, sed processus ipse sensationis habendus, cujus sunt attributa vel momenta supra allata.

10

Quicumque animum ad rationem spiritus humani adverterit, hujus processus momenta in omnibus, quae sentiat homo agatque, facillime cognoscat. In rerum natura, quam attentus perlustrat, rationis homo admiratur imaginem, rationique convenienter vitam agens, ordinem rerum optime sequitur. Suam homo in natura materiali perscrutanda ediscit naturam, suam, eandem ad fines rationis accommodans, manifestat libertatem. Supponit igitur spiritus humanus in cogitando et agendo naturam rerum materialium, ad naturae vero fabricam animum attendens, non materiae, qua talis, sed sui ipsius conscius redditur.

Convenit huic de spiritu doctrinae, quod omnes omnium temporum viri sapientissimi de genere humano praedicarunt: progredi quidem indes genus humanum ad novam existentiae formam perfectiorem, dum formationes natura materialis eadem maneant, processusque naturales vel formis mutandis easdem producant res, vel procreatione individuorum species conservent immutabiles. Immo cum novam induunt res naturales speciem, hoc casu quodam vel ope humana adjectae faciunt, angustissimis praeterea finibus circumscriptae. Soli generi humano innatum quasi est melioris studium, ut jure dicatur, genus humanum tantum conscientiae sui habere, quantum ingenii acumine et virtute animi profecerit.

20

30

§. 2.

Aperte vero jam omnis vita organica similitudinem quasi spiritus repraesentat. Ardua sane est res, definitionem organismi proponere. Maxime tamen adaequatam hanc putaverimus:

Organismum esse processum, per quem Idea essentialis materia supponenda se ipsam ponat.

Organismus enim, e semine, ex ovo semet devolvens, ideam sui ponit, realem facit, supposita (in semine vel ovo) materia, ad ideam ipsam conformata I. e. supponit idea materiam organicam; qua suppositione in organismo realis fit, semet ipsam ponit. Dicat quispiam, ovum processu quodam anorganico gigni; quam vero rei rationem peritia diligentissima statuere nequivit. Ovum procreatum plane individuale est, ad ideam organismi, qui ex ovo producitur, conformatum; vis vero mechanica et chemica jam in ovo huic ideae subordinata est. Ita etiam in planta atque animali processus attractionis mechanicae affinitatisque chemicae vitae cedunt organicae. 2)

40

Clarior in animali, quam in plantis, sese manifestat processus laudatus organicus. Ipsa enim procreatio animalis appetitiva est; animalque materiae assimilatione, i. e. suppositione materiae organicae appetitiva crescit, ad ideam sui semet explicaturum. In animali igitur posita est (sentitur) processus organici prae anorganicis praevalentia. Neque vita animalis indefensa morti succumbit. Haec vero est dignitas vitae morti praematuratione non subditam esse.

50

Essentialis autem dicitur idea in organismo manifestata, quia idea est

generis, typi universalis, ad quem conformantur individua organica. Neque tamen putandum, definitionem organismi quodammodo in definitionem spiritus quadrare. Spiritus sui positio dicitur; organismus positio ideae. Ille sui conscius; idea ipsa conscientiam manifestationis suae, qua talis, non habet, quam quidem manifestationem perspicit spiritus, ratio humana, non idea ipsa. Quare etiam haec essentialis dicitur, idea του Esse, non vero του Scire. Animal igitur brutum essentiae suae haud conscius est. Neque ceteroquin universalia capit. Conscientiam sui individualement tantum habet; Esse suum rem, a ceteris rebus distinctam, esse sentit, suaque gaudet vita, prae ceteris existentibus anteponenda.

Posita vero est, realis est, haec brutorum conscientia in procreatione. Sobole quidem procreanda et sustentanda individuum sibi aequale ponit brutum, in hoc propriam affectu immediato adamans essentiam, cujus igitur uti universalis neque per se conscius est, neque conscientiam manifestat. Immo tanta est ideae (naturae, ut dicunt alii) in bruto vis, ut in sobole tuenda vitam vilem habeat. Caecus est hic sobolis amor, quia conscientia ideae destitutus est.

At ratio hominis sola universalia capit, spiritusque humanus sui prout universalis, suae quasi ideae positionis, conscius est. Quaevis igitur idea, quae hominem cogitantem vel agentem moveat, non caeca agit vi naturae, sed conscientiam finis tenet.

Haec autem, quae processum organicum rationemque spiritus intercedat, differentia latius nobis explicanda, cum ex ea optime eluceat, quaenam sit illa, de qua hoc loco quaeritur, spiritus ad materiam relatio. Atque est in processu organico inprimis respicienda generatio organismi, utpote quae materiae anorganicae in organicam transitum, eo ipso autem originem quasi individui sentientis sistat.

At duplex est quaestio. Quaeritur nempe: quaenam sit origo vitae organicae primitiva? deinde vero: quomodo propagatio organismi individui explicanda?

Jam Physicus cum extra omnem dubitationem posuit, tellurem primis existentiae temporibus nullis ornatam fuisse formis organicis, plantas animaliaque e materia anorganica progenita esse statuit 3). Quem processum generationis spontaneae nomine designat. Num vero ejusmodi generatio in rerum natura existat, nec ne? hoc minime liquet. In organismis superioris ordinis certe non adest. Quaecumque autem sit physicorum de hac re opinio, attamen omnes concedant, necesse est, generationem organismi primitivam aliam fuisse, ac quae nunc temporis in plantis animalibusque phanerogamis conspicua est generatio ex ovo, procreationis nomine appellanda. Admittunt igitur revera generationem quandam supranaturalem, i. e. aliam, ac quae in phaenomenis naturae praesentibus manifesta sit. Ratione vero humana nullam admittente generationem, nisi quae natura rerum innitatur, naturae scrutatores tamen generationem illam naturae tribuunt naturanti. Naturae nempe vim laudant, quae olim fuerit, quae vero jamjam nostram fugit tellurem.

Obvenit haec eadem difficultas in generatione ex ovo explicanda; quam tamen physici naturalem dicunt, quia praesens est ipsum phaenomenon. Est autem semen e. gr. plantae, ovum animalis ovipari materia per se mortua, in qua nullum videt naturae scrutator vitae signum. Vivificantur tantum vel caloris ope, vel caloris atque humoris, i. e. processu plane materiali. Quis vero demonstraverit, rem se aliter in animalibus viviparis habere! 4) Quid igitur? Num hanc organismi procreationem explicare potest naturae scrutator? At certe non potest.

Semen, ovum producta organica esse dicat. Per se mortua sunt, nisi accedat medium materiale vivificans. Prima plantae initia in semine monstret. Ipsam vero vitae originem hac minime explicat monstratone.

Differt igitur procreatio a generatione primitiva eo tantum, quod sit ovum processu organismi individualis procreatum. Materia autem anorganica constat ipsum ovum, i. e. radices (elementa) habet anorganicas. Qua vero ratione materia anorganica in ovo organica facta est? Etiam si vitam jam ovo inesse dicas, ab oculis hominum absconditam, attamen ultra regrediendum explicandumque: quomodo materia per se anorganica viva reddita sit? Procreatione forsitan appetitiva? At est hic procreationis processus aut materialis, aut spiritualis. Si illud, restat tamen problema laudatum: quonam modo materia processu materiali viva, immo sentiens fiat? Quae eadem quaestio in generatione primitiva semet solvendam offert.

Ad methodum physicae empiricae animum attendens, quisque intelligit, physicam quodvis phaenomenon per aliud quoddam, quemvis processum per alium rursus explicare. Itaque processum quoque organicum physici optime expositum putarent, si eundem modum quandam processus chemici esse intelligerent. Affinitatem itidem chemicam vel processu galvanico supposito vel attractione atomorum determinari statuunt. Porro attractionem mechanicam vel repulsionem oppositam explicant, vel atomos supponunt subjecta attractionis. Hoc ultimum est refugium. Elucet jam, atomos nihil esse, nisi ipsam attractionem abstractam, quam imaginationis ope materiam indivisibilem esse fingunt. 5) Revera igitur empiricus quoque phaenomenis processum supponit haud materialem, supranaturalem. Hunc in organicis vim dicit vitalem, quae, etsi summam tantum denotet phaenomenorum organicorum, attamen revera processus est immaterialis, qui totus nunquam oculis conspici potest. Quavis igitur indagationis naturae via idem occurrit saltus, quo mens humana a materia supposita ad processus immaterialis positionem perducitur.

Philosophos contra, fateamur, hodiernos, dum rationem spiritus exposuerunt, parum naturam rerum materialium respexisse, quaestione de generatione primitiva saepissime neglecta. Kantii adhuc de hac quaestione effatum valuisse, putaveris, antiquarumque cosmogoniarum vestigia nostri aevi philosophos deterruisse. Tacite vero plerumque supposita fuit universi non solum, sed telluris, immo vitae organicae ab aeterno existentia. Sic Schelling, Universum aeternum esse statuens, huic aeternitati etiam existentiam rerum terrestrium subjungit. 6) Hegel processum quidem geologicum quoad tempus etiam processui praeponit organico. Forma vero hujus assertionis cum tota systematis ratione parum convenit. In momento enim expositionis dialectico processum non respicit geologicum sed meteorologicum, cujus »subjectum» tellurem nominat. Hoc nempe processu »vivens punctuale» e tellure, »viventium omnium systemate», vita vero carente individuali, gigni dicit, vivens tamen speciei propagandae impotens. Quae effata pravis locum dederunt interpretationibus. At jam cito ad expositionem vere systematicam philosophus sagacissimus progreditur, organismum individualement sola idea vitae in lucem vocari statuens. Neque porro in expositione organismi vegetabilis atque animalis generationis illius spontaneae monet.

Hanc vero rerum naturalium e rerum idea explicationem rejiciendam esse, putant physici. Ideam meram ideam, cogitationem humanam tantum subjectivam, esse statuentes, huic materiam, τὸ Ἔσσε reale, objectivum, opponunt. Hinc itaque ideam premunt, caput mortuum

cogitationis humanae, illinc materiam, per se quoque motu et vita carentem. Cum tamen materiam moveri vitaeque imbui videant, altera vero ex parte cogitationem humanam explicari sentiant (novas gigni dicunt ideas), motum, vitam et cogitationem viribus quibusdam tribuunt ignotis, naturae naturanti nempe, quae in attractione, affinitate, vi vitali, facultatibus denique animi humani adsit agatque. Concedunt quidem, has ipsas vires meras esse ideas. At iisdem leges naturae et rationis substituentes, quas summam tantum phaenomenorum designare dicunt, semet notiones laudatas e serie idearum eripuisse putant.

10 Philosophia vero, quae physicos e regione virium naturalium expulit, jam leges laudatas meras ideas esse ostendit, abstractas nempe quantitatis infinitae notiones. Nullum igitur physicae relictum est a meris ideis refugium. Nec mirum! Physici enim, cum ideas omni spoliaverint realitate, ne verbum quidem de phaenomenis naturae praedicare possunt, nisi meris utantur ideis. Hae vero ideam rerum minime concipiunt.

Neque aliud datur rei remedium, nisi ut Philosophorum more Physici, quas ideas rerum esse cognoverint, eas in rebus Esse suum habere concedant. Ideas itaque rerum e rebus ipsis haurientes, cum res

20 ad imaginem idearum formari videant, in pristinum non incurrant errorem, natura quadam naturante praeter materiam rei ejusque ideam supposita. Tertium igitur non admittendum.

Suo quaerat jure physicus, utrum materia causa sit rerum, an idea. Et si illud; cur tandem conformatio materiae ideae sequitur legem? Sin hoc; cur igitur idea realis non est, nisi in re, in materia formata? Aliis verbis: si materia causa sit, nullam sequitur res existendi legem; si idea, mera est idea ante rem existentem. Ex. gr. nisi systema solare, nisi sal quivis chemicus, nisi planta, animal ideas supponant, nihil est, cur varias prae se ferant existentiae formas, arcte definitas; nisi vero

30 materia rerum supponatur, res plane non existunt. Mutua itaque esset suppositio ideae atque materiae – ratione nempe humana mutuam relationem contemplante? At tertium non admittendum. Ratio contemplandi humana igitur cum natura naturante rejicienda est. Idea vero Universale est, tota in quavis re manifesta, realis. Neque ulla est materia, quae non ad ideam conformata sit; i. e. nulla est materia, nisi in re. Res igitur processus est ideae, semet ponentis; quae vero positio non nisi suppositione materiae positio realis est. Idea nil aliud est, nisi haec sui positio; materia nihil, nisi ideae suppositio.

Hanc philosophiae de natura rerum doctrinam revera etiam adumbrat physica, naturam naturantem, vires, leges naturae assumens.

40 Ostendimus jam, physicam in generatione organismi explicanda eandem spectare causam rerum idealem, spiritualem, supernaturalem.

Philosophia igitur, Organismum processum esse statuens, in quo idea materiae suppositione se ipsam ponat, consequentias quasi sistit investigationis naturae. Quae evidenter satis apparent, doctrina illa de generatione organismi accuratius examinata.

Generationem organismi primitivam spontaneam nominans, naturae scrutator hoc nomine indicat, eandem processui cuidam organico non esse tribuendam. Attamen concedit, organismum nullo produci processu anorganico, nisi sit hic processus alius quidam, ac quos physicae hucusque cognoscere licuerit. Hunc vero processum nos organicum dicimus. Idea nempe essentialis materia supponenda se ipsam ponit, realis fit. Processu igitur organico efficitur materia organica; supponitur materia. Eodem processu ponitur res ad ideam conformata, idea realis, organismus individuus; neque igitur Esse suum habet idea

50

essentiae nisi in hoc processu. Organismus vero est idem ille processus positionis atque suppositionis.

»Meram ideam» hanc de generatione primitiva assertionem putaveris, nisi idem sit generationis ex ovo processus, nisi in hoc posita sint generationis primitivae momenta, nisi denique suum in systematica mundi contemplatione haec ideae essentialis positio habeat locum.

Videamus itaque, quatenus in generatione ex ovo posita sint momenta.

Est vero ovum materia organica processu organico formata. Immo ad ideam organismi jam conformatum est ovum. Finem evolutionis ovum in organismo individuali habet, in quo tota conspicua est ideae ratio. Formatur, dixeris, ovum, crescit, evolutionisque stadia percurrit, materia anorganica et processu anorganico mediante. At intercedit ipsa procreatio, quae ovum vivificat, organismum facit individualem.

Positum igitur est: in ovi conformatione, ideam materiam supponere organicam; in organismo individuali, ideam realem esse; in procreatione, hanc realitatem processu produci organico, i. e. positionem ideae esse.

Quod vero formationi ovi atque evolutioni organismi suppositi sint materiae anorganicae processus, hoc eandem, ac in generatione primitiva, praebet rei rationem. Est enim processus organicus in systemate rerum negatio processus anorganici, qua continetur suppositio materiae organicae. Tollitur hac negatione processus anorganicus, in processum transit (sublatus est) organicum, in quo igitur manent phaenomena virium naturae anorganicarum, uti momenta processus organici.

7)

Quae materiae organicae ad anorganicam relatio in generatione ex ovo posita est, in formatione nempe ovi atque in conditionibus anorganicis, quas ovi in organismum individualement transitus supponit. Neque alia in generatione primitiva ratio materiae anorganicae atque organicae mutua esse potest, ac quae in generatione ex ovo posita est. Physicorum de generatione spontanea opinio aliam certe non respicit; experientia denique, hanc in esse in generatione ex ovo rationem, affirmat.

Valent sane in organismo leges naturae anorganicae; at quovis loco atque tempore per vim vitalem temperantur. Mechanica structurae, chemica materiae organicae ratio nulla efficitur sola attractionis vel affinitatis ope. Nulla e. gr. adest causa affinitatis, cur aliae organismi partes aliis compositae sint elementis chemicis. Neque per affinitatem chemicam explicari potest diversa partium similium compositio in organismis, genere atque specie diversis. Ad conformationem ovi atque organismi diversam provocent physici. Conspicua vero est in hac ipsa conformatione vis processus organici, modum processus anorganici in organismo constituentis.

Longum est, varias, quas compertas habent naturae scrutatores, enumerare procreationis formas. Jam constat, nullum generationis spontaneae exemplar cognitum esse. Quare in tempus praeteritum referendus est hic generationis modus, ut qui generationi tantum competat primitivae, immediatae materiae organicae creationi. Notissimum contra est, generationem ex ovo in plantis animalibusque plurimis infimi quoque ordinis jam extra omnem dubitationem positam esse. In animalibus vero magis est manifesta ratio generationis, ut quae in his appetitiva sit, ideae igitur prae se ferens vim in organismo procreando. Neque exstat animal superioris ordinis, cujus propagatio non concursu fiat duorum individuorum; ut etiam ipsa generatio ovi

hujusque in organismum individualem permutatio in animalibus laudati ordinis parum, nec nisi modo indirecto, a processu naturae anorganicae dependet. Ita generationis momenta in serie formarum organicarum magis magisque posita esse, credideris.

Haec fere sunt, quae de generatione organismi afferenda esse putavimus. Patet vero, cardinem quasi nostrae explicationis in eo positum esse: quod natura, ideae secuta legem, non modo immediata sit ideae manifestatio, sui positio, sed etiam momenta positionis, totam hujus processus rationem, in formis inter se dissimilibus manifestet. 10 Quare etiam rationem generationis primitivae in generatione ex ovo *positam* esse dicimus. Est vero Immediatum suppositum, praeteritum, quod non nisi ut relictum cogitatione capi possit. Quam ob rem etiam generatio primitiva in systemate philosophiae naturae immediatum efficit positionis ideae essentialis momentum. 8)

Variis quidem adhuc nostra expositio locum dabit conjecturis, generationem primitivam depicturis. 9) Nec dubium est, quin indagatio naturae in posterum multis rem illustratura sit experimentis. Errant vero, qui putent, generationis mysteria aliquando peritia patefieri posse. Fugiunt naturae scrutatorem causae efficientes attractionis 20 mechanicae affinitatisque chemicae. Quanto itaque altius sensus humanos natura celabit originem organismi, omnium processuum naturalium maxime admirabilem! Neque sane naturae aliquid dignitatis admittit, quod ratio humana sola sibi explicationem vindicet phaenomenorum naturalium. Nullus patet sensibus ad res spirituales aditus; attamen nemini in mentem venerit, mundum spiritualem eam ob causam mundo materiali inferiorem esse. Cedat igitur physica sine aegritudine philosophiae explicanda, quae peritia enucleari nullo modo possint.

§. 3.

30 Fundamentum quasi his allatis posuimus disquisitionis, Spiritus subjectivi ad materiam relationem explicaturae. Patebit autem, disquisitione instituta, hanc illis haud parvam addere fidem.

Quotidiana docet experientia, homini sui conscio originem ipsius conscientiae praeteritum quiddam esse, cujus ne minima quidem homini manet conscientia. »Naturalem» esse, dicas, hanc rei rationem, cum conscientia originis conscientiae etiam contineat necesse sit status cujusdam spiritus humani ipsi conscientiae antecedentis conscientiam; quae nulla esse potest.

40 Experientia duce tamen statuere possumus, conscientiam quandam sui in homine ceterisque animalibus cum ipsa vita adesse. Ratio vero formationis organismi animalis, ex ovo, per embryonem et foetum, ad pullum vel infantem, satis evidentem docet, hanc conscientiam sui formationi quasi sensuum externorum antecedere, post sensum, proprie sic dictum, tandem ceteros oriri sensus, conscientiae sensationes objecti communicaturos externi. 10)

Hunc lubens in conscientia humana explicanda philosophia agnoscit ordinem. Statuit enim disciplina philosophica, to Esse immediatum Spiritus sui conscii sensum sui esse, quo spiritus to Esse materiae suum sentit Esse. Jam vero ille sensus sui, quem spiritui tribuimus, spiritus est 50 sui positio materia supponenda. Materia nempe, in qua Esse suum habet spiritus, materia est organica, organismus materialis, corpus, cui consociata est anima. Spiritus igitur corpus supponit, at praesentiam suam in corpore sentit, i. e. hac suppositione se ipsum ponit. Anima materiam supponit, corpus, uti quiddam continuo datum, sibi consociatum; se ipsam vero in toto corpore et quavis ejusdem parte

praesentem esse sentit; i. e. negat spiritus τὸ Esse materiae immediatum; qua negatione spiritus corpus revera supponit suumque Esse ponit.

Hunc processum eundem esse, liquet, per quem organismus individuus animalis generatur. Quam itaque nos anticipationem quadam positionem spiritus vocavimus, haec revera positio est ideae essentialis. Idea essentiae, cum jam in plantis, in vita vegetabili, realis sit, tamen in planta non exstat ut Universale, naturam partium singularium organismi communem efficiens, in quavis parte totum praesens; i. e. non posita adhuc est in plantis essentiae ratio ut existens. Nobis quidem conspicua esse plantae individuae cum typo generico convenientia; hic vero typus ipse, uti semetipsum ponens, realis non est; i. e. planta individua essentiae formam non manifestat, in qua conspicua sit ideae prout universalis existentia, materiam supponentis, semetipsam ponentis. Centrum habet planta in tellure, sibi extrinsecus positum. In animali autem anima, forma plerumque materiali praecipua praesentiam significans, universale sistit ideae momentum, centrumque efficit organismi. Realis est haec ideae manifestatio eo, quod idea τὸ Esse materiae suum ponit Esse, in materia semetipsam sentit. Anima igitur nihil est, nisi sensus sui ille, de quo locuti sumus, itaque sensus sui ideae essentialis.

Qui tamen sensus sui animalis conscientia sui non est essentiae uti universalis. Immediatum est hoc Scire simul et Esse, *Sensus sui* (suet. »Sjelfkänsla«), non conscientia sui cogitata (cogitationis: suet. »Sjelfmedvetande«). Neque sensus sui sensatio est determinata, quam in embryo ex. gr., organis sensuum externis destituto, admittere haud licet. In omni vero organismo animali certe adest sensus quidam ipsius vitae, qui aliter concipi non potest, nisi ut anima, suum in corpore sentiens Esse immediatum. Pro certo etiam statuere fas est, sensum vitae differe in animalibus diversi generis. Quare generica appellari potest haec immediata animalis conscientia, ideae igitur essentialis sistens in materia manifestationem. 11)

Per se vero processus est sensus sui, suppositio corporis materialis et negatio hujus suppositionis. Supponit nempe anima corpus ut Esse materiale; hanc vero suppositionem negat sensus sui, quo anima Esse materiale Esse suum esse sentit.

Negatio autem est determinatio. Ponas modo sensum sui iterari, ut revera iteratur, et plures habebis sensationes, easque inter se distinctas. Philosophice jam in eo continetur sensatio determinata, quod sensus sui negationis sit processus. Immo quaevis identitas immediata, qualis est identitas animae et corporis in sensu sui animalis, cogitatione capi non potest, nisi ut momentum evanescens, praeteritum. Sensatio quidem determinata τὸ Scire est sensuum externorum, quibus sublatis, nullus in animali cogitari potest sui sensatio determinata. Prima est animali sensatio corporis; quae autem determinata est vel sensu partis cujusdam corporis, ab alia quadam commotae, vel sensu actionis in corpus rei cujusdam externae. Sensus itaque proprie sic dictus sensuum externorum primus est, maximeque, ut ita dicam, centralis, qui simul objecti externi atque cujusque partis corporis sensationem communicat. Sequuntur sensus externi ceteri. In quavis igitur sensatione determinata anima τὸν Esse sui in corpore, uti sensuum organo, conscia est. 12) Manet itaque in sensatione idem ille processus, quem sensum sui efficere intelleximus. τὸ Esse materiae supponit anima, organum nempe sensus materiale; hanc vero negat suppositionem, suae

ipsius in organo materiali existentiae conscia. Determinationem autem sensationis efficit res externa materialis, cujus vero animal ut objecti, ab anima sejuncti, in sensatione non conscius est. Animal quovis temporis momento *haec* est sensatio determinata, a qua neque suam essentiam, semetipsum ut Subjectum sentiens, neque essentiam rei, materiam ut Objectum, sejungit. Cogitationis nempe est haec diremtio Subjecti atque Objecti, non vero sensationis.

Animadvertendum autem, sensationes determinari se invicem eliminando. Negativa enim est cujusque sensationis ad ceteras omnes relatio. Quae eadem determinatio animae simul est atque rei externae. Animal igitur quamque rem aliam esse sentit, atque ceteras res omnes; rem neque illam, neque istam, sed hanc individuum esse sentit. Rei igitur conscius est animal sub specie qualitatis cujusdam simplicis vel quantitatis; proprietates vero, naturam, rationem, essentiam rei ignorat. Probe autem observandum, animal qualitatis vel quantitatis uti universalis minime conscius esse, i. e. nullam harum rerum notionem universalem habere. Suum itidem Esse animal ut hanc vel illam sentit sensationem; i. e. τὸν Esse determinati, existentiae suae conscius est. 13)

Etsi vero animal in unaquaque sensatione suam existentiam ab existentia rei externae non discernat, in uno suam atque rei existentiam sentiens, tamen discrimen adest inter animal sentiens et rem externam. Animal nempe in sensationum serie sua gaudens existentia, determinationum alteram ab altera disjungit. Praesenti cuique sensationi itaque praepositae quasi sunt sensationes praeteritae; accuratiusve: quaevis sensatio praesens negatio est totius sensationum seriei, animaque processus est hujus negationis, quovis temporis momento praecedentem negans sensationem. Praesens negatio sensatio est rei externae; praeteritum vero sensationis momentum, seriem negationum complectens, fundamentum quasi, principium, efficit, unde praesens prodeat sensatio. Sentit igitur animal Esse suum ut praeteritum, cujus negatione praesentis conscius est existentiae. Quae sensatio praeterita revera sensatio determinata non est, sed sensus sui, de quo locuti sumus, Esse immediatum animae in corpore, quod sua natura praeteritum est, momentum sensationis et existentiae jam relictum. Manet itaque sensus sui animalis uti fons et principium sensationis determinatae. Aliis verbis: anima hic est processus existentiam suam ponendi, τὸν Esse immediato supponendo. Hac vero ipsa inter sensum et sensationem sui differentia animal suum Esse ab existentia rei discernit. 40)

Ex allatis colligere licet, animali bruto memoriam non esse tribuendam, ut quae notiones retineat universales. Animal enim universalia non capit. Competit autem animali associatio quaedam sensationum reproductiva, quam gignit et auget consuetudo. Neque est haec associatio sensationum cum associatione idearum confundenda, quae imaginationis humanae est negotium, conscientiam quoque notionum universalium continentis. 14)

Processus sensationis, si rem respicias sensatione adumbratam, progrediens est, ad novas transiens sensationes. Respectu animae autem regrediens est hic actus, ut qui sensus sui negatione iterata sensum immediatum in sensationem sui, τὸν Esse animae in existentiam transmutet. E se itaque ipsa, ex Esse suo immediato, procedit (actu sensationis simul regrediente) anima ad existentiam, ad determinatam sui sensationem. Quae processus laudati ratio appetitivam constituit animae sui positionem. Sensus impetus est, sensatio appetitus est vel

impetus determinatus, existens. Impetus enim, qua talis, non est nisi in praeterito, ut momentum relictum; ad rem vero determinatam semet referens, realis est appetitus. In hoc itaque stadio conscientiae identica sunt appetitus et sensatio. Nec sane in animali bruto assumi potest quaedam rerum existentium contemplatio. Impetu quidem naturali ductum, animal non solum agit et movetur, verum etiam sentit. Impetus enim satisfactione caret, dum formam assumat determinatam; neque dici potest, quoniam sit natura impetus, nisi ad rem determinatam semet applicaverit. Impetus in appetitu manifestus, qui sensationem sibi convenientem comprehendat, instinctus dicitur animalis. 15)

Quae appetitus ratio edocet, procreationem animalem sensum sui procreantem continere. Quare etiam, organismi individui generationem in procreatione appetitiva objective, realiter, sui positionem ideae essentialis manifestare, statuimus.

§. 4.

Haec conscientiae sensualis natura homini cum bruto communis est. Neque aliam quandam in infante sana experientia cognoscere valet conscientiae rationem. 16) Lingua vero et sermo conscientiam efficit humanam, a mera sensatione brutorum toto coelo distantem. Nascuntur enim in homine una cum sermone rerum notiones universales. Quas rerum notiones homo a rebus ipsis distinguit, in illis suae conscientiae existentiae, ab existentia rerum sejunctae. Processus igitur sensationis humanae in processum transit notionum universalium, quibus designat homo res existentes, eadem comprehendens notione res qualitativis externis, figura vel numero similes.

Varie hoc conscientiae momentum exposuerunt philosophi. Patet vero, animam, res a notionibus rerum distinguentem, etiam sui ipsius uti notiones concipientis conscientiam esse oportere. Neque sensus sui huic sufficit sui conscientiae. Nam anima, semetipsam in corpore praesentem sentiens, sensationes quidem rerum huic opponit sensui; conscientia vero notionum, plane spirituali, minime gaudere potest, nisi notiones *suas* esse sentiat. Supponit igitur conscientia notionum etiam conscientiam sui spirituales. Est vero haec conscientia sui universale quiddam, totum efficiens notionum conscientiae variantium. Homo itaque, res sentiens externas, interno quasi sensu sui conscientiam est, notionibus inter conscientiam sui et sensationes rerum intercedentibus. Ex altera parte sensatio rerum varia et mutabilis, notio vero rei eadem remanet; ex altera autem conscientia sui spiritualis firmum sistit fundamentum, cui inhaerent notiones ipsae variabiles. Sensatio rei a re ipsa non sejungitur. Itidem notio rei existentiam hominis continet, ut quae quovis temporis momento vel haec vel illa sit notio universalis. Essentiam vero humanam immutabilem, existentiae formis suppositam, sistit conscientia sui laudata. In hac igitur sui conscientia sibi objectiva facta est idea essentialis, sui ipsius uti universalis conscientia.

Quae eadem est hominis appetentis ratio. Impetum enim naturalem ad res externas referens, i. e. determinans, appetitum determinatum sub notione quadam generali concipit, sui ipsius uti determinantis conscientiam fit. Dominus factus est homo appetitus, tempus, modum, gradum satisfactionis determinans; i. e. libertatis suae conscientiam habet.

Obiter tantum monendum, hanc sui conscientiam hominis immediatam adhuc esse, processumque mediationis, quo intellectus humanus, Subjectum Objecto opponens, amborum ponit identitatem, a

philosophia hodierna dilucide expositum esse. *Imaginationis* itaque est *sui conscientia* immediata, de qua hoc loco quaeritur, non cogitationis explicitae rationalis, cujus est principium Subjecti cogitantis sui conscientia. In eo vero situs est cardo expositionis, quod idea essentialis, sui (ut essentiae) conscia, anima non amplius est bruti sentientis, sed conscientia sui hominis cogitantis. Sistit igitur processus, jamjam paucis adumbratus, originem, generationem quasi, spiritus humani. Idea itaque essentialis eo ipso in ideam transit sui consciam, quam eandem ideam nominare licet cogitationis, Ideam ideae.

10 E natura itaque processu naturali gignitur spiritus? E natura quidem. Hanc esse rei rationem, testatur experientia quotidiana. Dicit autem physicus: e materia igitur processu materiali progenitus est. Hoc vero infitiandum. Neque experientia edocti novimus, materiam semetipsam ponere, nec sanae ejusmodi doctrina convenit rationi. Demonstravimus e contrario, quantum concesserunt vires et locus, materiae organicae exemplo, materiam ipsam suppositionem esse ideae. Neque igitur concedendum, spiritum positionem esse materiae. At vero denuo corrigenda est definitio spiritus atque in hanc redigenda formam:

20 III. *Spiritus Ideae* (sui consciae) *materia supponenda est positio.*

Experientia autem duce physicus suo jure urgeat, conscientiam humanam cogitationemque in quovis individuo humano educatione formari. Concedendum quidem, infantem exemplo sermonem ediscere; de cetero hominem discendo omnis participem fieri humanitatis. Rationem quodammodo offendit, si putaveris, hominem, omni destitutum cultu, rationi convenienter sentire atque agere posse. Notissimum vero est, etiam bruta quaedam artes varias ediscere. Itaque haud multum a sana ratione abhorreere videtur opinio satis frequens, hominem, sua prae ceteris animalibus praestantia naturali ad artes ediscendas aptissimum, nulla a brutis re differre, nisi structura organismi perfectiore. Quae opinio etiam cum sumtionibus geologicis convenire videtur, cum origo generis humani, i. e. spiritus, cogitationis, rationis, ita eadem atque origo viventium ceterorum e tellure generatio esse possit.

30 Repugnat autem revera haec de spiritu doctrina peritiae aequae ac rationi. Omnem tollit libertatem animi, omne officium, omnem culpam. Docet vero experientia, bruta non, nisi ab homine edocta, artes quasdam imitari humanas, suo vero numquam proficere studio. Quandam igitur adesse oportet causam, cur genus humanum initio studio flagraverit rationi convenienter vivendi, Indiesque ad perfectum venire studeat. Quae causa nulla esse potest, nisi Ideae in homine manifestatio, conscientia sui, qua brutis longe homo antecellit.

40 Quae vero in organismo quaeritur differentia inter generationem primitivam (spontaneam) et generationem ex ovo, ea in spiritu individuo recurrit, conscientia nimirum primitiva conscientiae opponenda per cultum progenitae. Neque defuere, qui, notiones universales homini tantum ab homine communicari, dicerent; unde etiam sequatur, necesse est, conscientiam sui humanam cultu homini impertiri. 17) Quae contemplandi ratio aeternam sumit generis humani existentiam. Tradita quoque sunt exempla hominum, in infantia casu quodam a consuetudine humana remotorum, quibus omnis defuerit facultas sermonis. Quae rei ratio, etiamsi nullis confirmata esset exemplis, tamen rata habenda esse videretur. Testatur quidem experientia, homines surdos et mutos, quibusdam gaudentes repraesentationibus imaginationis vagis, notionibus proprie sic dictis privatos esse. Unde colligere liceat, hominem sua natura conscientiam sui habere imme-

diatam, jam adumbratam, etsi sine cultu sermonisque usu explicita destitutus sit sui conscientia, quae cogitationis principium est rationalis. Accedit, quod omnino nulla concipi possit notio cogitatione determinata, nisi quae verbis exponatur. Quare etiam conspicua est illa conscientiae sui explicatio in homine adolescente, cum per annos jam cultu et consuetudine sermonis usus est. 18)

Omnino igitur nulla admitti potest hominis cogitantis sui conscientia, nisi objectiva admittatur mundi spiritualis existentia, historia generis humani. Ex altera vero parte rationi plane contraria esset opinio, hominem per cultum cogitationis compotem fieri, nullo adjuvante cognoscendi atque agendi facultate et studio. Atqui adest quidem, teste experientia, studium animo humano innatum acerrimum; laetaturque homo cognitione rerum et actione voluntaria, nullo cogente impetu animali. Concedendum igitur est, ideae in homine manifestationem per se conscientiam sui continere, organismumque humanum ad hujus ideae typum conformatum esse.

Varie quidem structura corporis humani a brutorum differt forma. Praecipua sunt organa vocis humanae atque sermonis, nec non incessus erecti industriaeque humanae. Dignissimam vero notatu rei ratio formam efficit cerebri atque complexus nervorum, quae organa sunt sensationis atque appetitus animalis. Ita occurrunt in cerebro humano formationes, quibus destituta sunt bruta; imprimis vero notabilis est hemisphaerarum in homine magnitudo. Quas organa actionis spiritualis esse putant plurimi physicorum. At in experimentis, hanc rei rationem probaturis, nihil obvenit, cur hisce organis alia quaedam actio tribuenda sit, atque appetitus illius animalibus communis. 19) Quam rem etiam accurata probat observatio psychologica. Spiritus humani nempe nulla adest ad materiam relatio, nisi intercedentibus organis sensationis atque appetitus. Itidem nulla est neque actio neque passio spiritualis, quae horum ope organorum objectiva, realis, non fiat. Perfectiora autem in homine sunt organa laudata, quia majora homo concipit et petit, ipsa sensatione et appetitu libere usus ad fines rationis assequendos.

Sui vero conscientia humana in nullo per se manifesta est organo materiali. Supponit haec conscientia mundum materiale totum, naturam spiritus comprehendentem; suum hac suppositione ponit Esse objectivum, mundum dico spiritualem, historiam, ad summam, generis humani, quae tota quovis temporis momento praesens est, praeterita complectens et futura. Genus humanum itaque, nexus causasque rerum intelligens, essentiam materiae existentis sibi exponit, i. e. ideas rerum universales concipit; qua ducti cognitione homines res existentes ad rationis accommodant fines. Scientia vero illa et agendi ratio totius generis possessio quasi est cujusque hominis, ita ut quisque hominum, quae commune generis humani studium in lucem protulerit, suo sibi adsciscat jure. Quare etiam nomine humanitatis designari solet ea, qua genus humanum quovis tempore fruitur, cognoscendi atque agendi ratio. In hac ipsa humanitate suum homo ante oculos quasi habet genium; eandem sibi adsciscens, suae conscius redditur humanitatis.

En igitur paucis generationem spiritus subjectivi exponamus, Ideae in homine manifestationem:

Anima idea est universalis existens. Cogitatione humana nimirum ut universalis concipitur. At per se sensus tantum est sui in corpore individui. Qui sensus sui numquam est, sed fuit, numquam existit, sed ut Esse immediatum, praeteritum, sensationis sui, existentiae animalis

10

20

30

40

50

est principium. Semetipsam uti universalem concipit anima tantum humana. Solus enim homo notiones rerum uti universales a rebus ipsis, quas sentit, i. e. a sensationibus, dignoscit. Efficitur vero haec diremtio una cum sermonis usu incipiente. Universale notionum semetipsum esse sentit homo. Quae tamen sui scientia non amplius sensus sui dicenda est, sed conscientia sui immediata. Illum, Germanica usus lingua, »Selbstempfindung» nominaveris, hanc »Selbstgefühl». Latine forsitan *animus* conscientiam sui immediatam, *anima* vero sensum sui comprehendit. 20) Nos conscientiam illam imaginationis esse statuimus. Atque est quoque sensatio rei, a notione distincta, intuitus appellandus.

Transit vero, mutatur sensus sui in conscientiam sui eo, quod idea in anima existente, in sensatione determinata, suae non conscia est naturae ut universalis. Ponit igitur idea Esse suum universale; i. e. anima semetipsam uti universale sensationum concipit. Est haec conceptio generatio spiritus. Nam ita sensationes ipsae dirimuntur. Ostendimus vero, sensationes existentiam animae simul atque rei externae repraesentare. Illud momentum jam redditur Universale; transit nimirum sensatio in notionem universalem. Hoc item universale fit; in intuitum nempe transit rei externae, complexum qualitatum realium repraesentans. Idea igitur in notionibus universalibus suam sibi posuit universalitatem. At vero eo ipso sui conscius est uti universalis. Quae sui conscientia totalitatem intensivam comprehendit notionum, ideoque conscientia dici potest imaginationis, qua semetipsum homo, uti Totum notionum, unicuique singulari opponit notioni.

Haec positio sui ideae non solum materia efficitur supponenda, sed ipsius ideae in materia suppositione. Supponit nempe idea semetipsam, to Esse materiae suum Esse sentientem; quae suppositio sensus sui animae in corpore est. Continet vero haec suppositio per se jam negationem materiae, qua revera supponitur materia. In sensationis processu manifesta est illa simul suppositio et negatio; quae vero jam non ad corpus animale solum refertur, sed ad mundum materialem, qua talis, totum. Docet nempe sensationis contemplatio, rem externam suppositam negari, sensatione rei existentiam animae poni, simul existentiam rei externae supponi. Quae rei ratio in conscientia spiritus immediata ipsi ideae objectiva facta est, notionibus nempe Esse objectivum ideae constituentibus, cui externa est existentia rei, intuitu conspecta.

Ex ipsa igitur spiritus natura hauriri potest: primum, spiritum, qua talis, nullam in corpore supponere formam materialem, in qua idea manifesta sit, organismum vero humanum genericam esse ideae essentialis positionem; tum, Esse objectivum spiritus, mundum spiritualem, positionem esse ideae, non vero suppositionem negatam. Supponit vero spiritus mundum materialem totum, immo suum ipsius Esse animale, naturale, uno verbo Naturam. Qua negata, ponitur mundus spiritualis objectivus.

Addit rei documenta ratio animi humani appetitiva. Nam appetitus satisfaciendo determinatur. Cui igitur homo satisfaciens moderatur, finem ex sua voluntate appetitui tribuens, notione universali conceptum. Appetitus itaque, cum animae et rei externae, ad quam semet referat impetus, effecerit existentiam, jam in naturam rei finemque animi dirimitur; quae quidem diremtio mundum sistit spiritualem finium, voluntate hominis libera determinantum, cui supposita est natura rerum, neganda voluntatique humanae subjicienda.

Spiritus igitur subjectivus, animus, ratio humana, nihil est, nisi

processus ille ideam sui, i. e. Ideam, qua talis, ponendi, conscientiam sui sibi objectivam reddendi. Materiam supponit haec positio, materiam vero, qualem, suppositam, in sensu sui animali semet esse ostendat, i. e. materiam ut ipsam ideam suppositam.

Historia generis humani in praesenti adest, revera existit, praeteritum complectens et futurum. Homo vero individuus hujus ita conscius est, ut praesentem sibi adsciverit humanitatem. Quovis autem temporis momento in homine adest ipsa humanitas ut processus humanitatis adsciscendae. Qui processus idem ille est, quem jam Ideae positionem appellavimus. Nulla igitur re differunt ponens, actus positionis et positum. 10

Processum itaque respicientes geologicum, statuamus, oportet, spiritus primitivam generationem, fuisse eandem quae sit illa, quae adhuc indies recurrit. At dicas: cultu, humanitate tradita, initio caruit homo! Concedens autem, Ideam semetipsam, uti mundum materialem, Naturam, supponere, hanc vero suppositionem positionem etiam comprehendere Ideae, Spiritus sui conscii, modum positionis spiritus primitivae omittas. Hoc tantum assumas, nunc temporis alium esse, alium initio temporum fuisse generationis modum. Queritur igitur, cur jam alius factus sit, cultura temporum sui conscientiam hominis individui mediante? Cui quaestioni respondendum: Humanitas illa, ex homine individuo quasi in individuum transiens, i. e. praeteritum et futurum complectens, hac ipsa re humanitas est, conscientia sui Ideae ut Universalis. Universalitatem Ideae nimirum prae se fert humanitas non eo, quod Totum esset, cultus nempe totius generis, sed eo, quod tota in quovis individuo adest. Hoc ipso processu igitur explicita est conscientia sui humana, quae in homine individuo initio immediata est, laudatae illius expers mediationis. Itidem non potuit non immediata esse conscientia sui hominis primitiva. Inest vero in hac sui positio, quae in cultu generis humani objectiva est, universalitate nempe ideae in processu humanitatis posita. 20 30

Revera igitur idem in quovis homine individuo adest Ideae processus, qui initio temporum adfuerit. Quae rei ratio nisi liqueat, sumas, quaesumus, genus humanum non uni originem debere homini individuo, ne duobus quidem, sed ejusmodi fuisse generis humani generationem primitivam, qualem experientia satis evidenter demonstrat ceteris competere organismis. Cui nihil plane obstat sumtionem. Immo historia temporum ubique terrarum gentes praebet populosque, homines vero singulos terras inhabitantes ignorat. 21). 40

Novam quidem disquisitio instituta admittit definitionis nostrae formam, cui aliam substituere fas non est:

IV. *Spiritus Ideae est semetipsa supponenda positio.*

Quae definitio etiam definitionem materiae (ideae sui sibi suppositionis) complectitur relationemque spiritus ad materiam exponit.

§. 5.

Omnis omnium temporum philosophia in eo versata est, ut ideam perciperet rerum. Vanum vero est fuitque studium ideam extra res ipsas supponendi; nam recurrit ita quaestio, quaenam hujus ideae sit idea. Vetustissima itaque est philosophorum de anima quadam mundi existentis doctrina, quae in existentibus insit, naturam efficiens rerum. Necessitate coacti, physici etiam causam rerum in rebus ipsis retinere student, examineque caussarum praeciso, leges rerum summam, totum, phaenomenorum significare statuunt. Antiquissima est, quae apud philosophos Graecos viguit, doctrina de vi elementi cujus-

dam anorganici in rerum natura procreanda. At invaluit sensim eorum sententia, qui principium rerum immateriale docuerunt, mundum materialem modum existendi principii spiritualis esse statuentes. Primas hujus doctrinae lineas jam apud Platonem et Aristotelem invenire licet. Eleatici, Neoplatonici, Scholasticorum plures, Paracelsus, Böhme, Spinoza eandem amplexi sunt, varie de cetero principium movens rerum exponentes. 22) Physicam prae ceteris attingit contemplandi rationem Philosophia Germanorum hodierna, quae, nullum admittens principium, nisi quod revera existat, Ideam caussam rerum et sui ipsius esse, statuit. Nulla itaque, putaveris, alia re opus est, quo conveniat inter physicos et philosophos, nisi ut assumant illi, phaenomena, ceteris omnibus praeponenda, caussam etiam rerum continere maxime efficacem. A minore physici caussam rerum materialem esse putant; philosophi, majus secuti, hanc ipsam materiae naturam formam quasi spiritus esse dicunt. Neque ideo spiritus humanus, qua talis, caussa rerum esse ponitur, sed Idea, quae naturam et spiritum efficit. Cujus manifestationis in tellure nostra certe illud praestantissimum est indicium, quod ideam homo cognoscat atque huic convenienter cognitioni agat, praestantiam eo ipso Ideae manifestans.

20 At vero physica cum extra omnem posuerit dubitationem, tellurem minime centrum esse Universi, parvi videtur esse, quid statuunt homines de rerum idea. Assumi scilicet potest alia quaedam cogitandi ratio, ac quae in homine conspicua est. Quae homini absoluta sit caussa sui atque alterius, haec videlicet per se derivata esset! Neque sufficere demonstrasse, ejusmodi assertionem sanae contrariam esse rationi. Imaginatur stultus etiam, quae rationi contraria sunt. Philosophia vero nullam admittere nec potest, nec debet rerum ideam rationi contrariam. Etsi igitur ipsa creatio Universi praesens sit processus, nulla philosophiae admittenda est hujus processus idea, praeterquam quae in tellure
30 creata manifesta sit. Immooptime rationi convenit, hunc processum manifestationis ideae fuisse, esse, futurumque esse. 23)

Patet quidem, Ideam, qua talis sit, non nisi in cogitatione esse. Quaeritur vero, num idea e. gr. Essentiae in organismo tantum Esse suum habeat. In cogitatione, putaveris, etiam adest haec idea. Idea certe, qua talis, suppositione neganda, hanc simul ponit et tollit. At in Idea momentum tantum ideale est idea essentiae, quae per se in natura adest, realis est, nisi in organismo. Ponas itaque, etiam momenta Ideae antecedentia in rebus adesse, ideam e. gr. quantitatis in materia ponderosa, i. e. in attractione mechanica, ideam qualitatis in cohaerentia corporum homogeneorum, ideam modi, quantitatis et qualitatis
40 in affinitate chemica adesse, eas in his tantum Esse suum habere, i. e. res ipsas, materiam ponderosam, homogineam et heterogeneam formare, et imaginem habebris generationis Ideae, in natura rerum manifestatae. 24)

Adnotationes.

1) *C. H. Schultz Schultzenstein*, »Zur Philosophie der organischen Natur« in »Jahrb. für speculative Philosophie, herausgeb. von D:r Ludw. Noack«, 1846. fasc. II. pag. 30. Gratulabundus observes, in annalibus laudatis conspicuum esse studium philosophorum recentissimum processus Naturae explicandi. Hunc versus finem tendunt tractatus plurimi, annalibus laudatis inserti, auctoribus *Temmler*, *Bicking*, *Peipers*. Organismi imprimis ratio hujusque a processu anorganico differentia exponitur.

Celeberrimus Schultz Schultzenstein usui categoriarum in philosophia naturae determinando operam dedit; cui tamen expositioni adstipulari haud possumus, lubenter de cetero concedentes, nosmet in hoc opusculo categoriis usos esse, magis justo universalibus, si tota exponenda fuisset Naturae organicae philosophia.

2) Vide: *Bicking*, Die Untersuchung über die Generatio aequivoca» in annalibus citatis 1847, fasc. I. In plantis optime patet, nulla re, nisi differentia generica, diversam effici elementorum chemicorum compositionem. Sed in animalibus quoque assumenda est physicis »vis labilis» voluntaria, actionem musculorum moderans mechanicam, concedendumque, diversam esse ejusdem materiae sanguinis in diversis organis decompositionem, aliamque in aliis animalibus adesse ejusdem organi rationem chemicam. Notissimum de cetero est, materiam organicam tribus plerumque vel quattuor componi elementis, cum chemia anorganica non exhibeat nisi compositiones binarias. Cfr. *Berzelius*, »Lärobok i Organiska Kemien», prooemium; *G. Valentin*, »Grundriss der Physiologie, 2:te Aufl. Berlin 1847», p. 18 seqq. Desectio nervorum e cerebro procedentium (vagorum) digestionem impedit et (nervi 10:mi) anhelitum suffocat. *Valentin* pag. 351.

10

3) Auctores citare vix ac ne vix quidem opus est. Satis certe erit nominasse commentationes de processu geologico celi: *von Humboldt* in »Kosmos», V. I., et *Berzelii* in »Förhandlingar vid de Skandinaviska Naturforskarenes tredje möte». Observanda imprimis sunt, quae affert v. *Humboldt* pag. 69, 367, 377 et 378.

20

4) Probe observet L. B. hic adumbrari, quae physicis placeant. Cfr. *Valentin* l. c., pag. 307, 308 seqq.

5) *von Humboldt*, ipse physicorum primus, hanc esse exposuit rei rationem l. c. pag. 66.

6) *Schelling* sane processus etiam geologici theoriam concipit. Quae vero, simul generationem Universi proponens aeterni, revera mutuam exhibet omnium rerum relationem sempiternam. Vide tractatus: »Von der Weltseele» et »Darstellung meines Systems der Philosophie» in §§. 32, 33, 148 et praecipue §. 153, »Erläuterung». Statuit *Schelling*, materiam uti potentia organicam aeternam esse, anorganicam vero telluris materiam residuum quasi processus organici continere. Cfr. *Michelet*, »Entwicklungsgeschichte der neuesten Deutschen Philosophie. Berlin 1843», pag. 134–145.

30

Septatorum philosophiae Hegelianae pauci usque adhuc philosophiae Naturae operam dederunt. Quos inter *Bayrholder* nominandus. Generationem generis humani primitivam exponens (»Die christliche Glaubenslehre», V. I, pag. 677 seqq.), *Fr. Strauss* vituperatus est, quod physicae hodiernae doctrinam respexerit. Neque illud ullo jure. Nam philosophia non potest non peritiae aequae ac rationi convenienter procedere.

40

7) *Berzelius* dicit l. c.: »Den levande kroppens väsende är således icke grundadt i hans oorganiska element, utan i något annat, som disponerar de oorganiska, för alla kroppar gemensamma elementen till frambringande af ett visst, för hvarje särskild art bestämdt och eget resultat». Sic etiam *Valentin* in ovo conditiones quasdam (»eine Anzahl Bedingungen») ponit, quae processui in organismo moderentur mechanico et chmico (l. c. pag. 3 et 4). Cfr. *Schelling*, »Von der Weltseele», commentationem: »Über den Ursprung des allgemeinen Organismus».

50

8) Doctrinae Hegelianae in hac re exponenda plane consentire non possumus. Processus enim geologicus anorganicus nullo modo proces-

sui organico subjungendus est. Cfr. *Schultz Schultzenstein* l. c. Neque aliud esse potest philosophiae Naturae organicae momentum immediatum, nisi immediata vitae organicae ad materiam anorganicam relatio, i. e. generatio organismi primitiva, quam spontaneam vel aequivocam nomines, modo organicus esse putetur ipse processus generationis.

9) Constat, diversas diversis processus geologici temporibus progenitas esse animalium species. Neque mirabile magis putandum, hominem e tellure progenitum esse, etsi tempus atque modus hujus etiam generationis via experientiae numquam enucleari possunt. Varie rem exposuerunt physicorum plurimi. *Oken, Burdach, Carus* nostro aevo id fere egerunt, ut poëtae Latini, Lucretii, effata argumentatione sollertissima firmarent. Vanam vero esse putaveris conjecturam, quicquid afferat physicus, neque peritia ductus, neque idealem vel spiritualem admittens rei explicationem.

10) Proprie dici non potest, sensum sui sine sensus quodam organo adesse. At adest, teste experientia, in Zoophytis e. gr. inferioris ordinis sensus vitae sine omni complexu nervorum. Accedit, quod in ceteris animalibus formatio systematis nervini formationi antecedit systematis, quod dicunt, vegetativi. De cetero omnis formatio animalis e periphericis organis incipit, ad centra organismi procedens; unde concludere licet, sensum in embryo quoque adesse alium, ac qui nervorum ope efficiatur. Notissimum porro est, animalia inferiora, aequae ac embryon, sensu gaudere, proprie sic dicto, ceteros autem sensus posterius generari et in serie ordinum et in individuo superioris ordinis. Cfr *Roget*, »Naturlifvets märkvärdigaste företeelser», P. III, Cap. 2 et 7. Probant haec, me iudice, sensum quendam in animali existere internum, cujus ope sentiatur vita praesens, nulla adhuc instigante re externa.

11) Sequitur hoc e diversa jam complexus nervini formatione in animalibus diversi ordinis; cui etiam innituntur sensuum externorum numerus et vis sentiendi. Rem probat impetus quoque animalis in diversis generibus differentia qualitativa et quantitativa.

12) Alii in animalibus superioris ordinis adsunt nervi »sensibiles», alii sensuum externorum, nullum fere communicantes sensum voluptatis vel doloris corporalis (*Valentin* l. c.). Organi sensus externi per se non conscius est animal, sed consuetudine ediscit, sensationes per organa communicari, ita in sensatione suam ipsius sentiens existentiam. Nervi vero sensibiles processus organici, organorum, sensationem communicant. Quae complexus nervini ratio satis demonstrat, sensum sui sensationi loco cedere determinatae.

13) Nervi sensibiles, sensum corporis (voluptatis et doloris corporalis) communicantes, sensatione quoque rei externae instigantur.

14) Parum adhuc tractata est psychologia brutorum. Peritiam rei haud contemnendam in medium protulit *P. Scheitlin* in libro: »Versuch einer vollständigen Thierseelenkunde». Disciplina autem philosophica destitutus experimenta haud bene exposuit. Statuit e. gr., bruta etiam cogitare, at per imagines cogitare, immo iudicio uti et syllogismos facere, ratione tamen non humana (Cfr l. c. V. II, pag. 343). Neque mirum igitur, quod brutis memoriam atque imaginationem tribuit scriptor laudatus. Negat tamen studium cognoscendi brutis competere. Bruta impetu atque affectibus gaudere, saepius consuetudine progenitis auctisve, nemo certe infitias ibit. Re vero accuratius examinata, patet, intellectum minime esse brutis tribuendum, neque, me iudice, imaginationem. Affirmat *Scheitlin*, plurima bruta somnare; quod vero cani tantum et psittaco tribuit *Roget*, somnia de cetero irritatione

nervorum vel externa vel interna oriri statuens (l. c. V. III, Cap. 7.) Recordationem atque associationem sensationum easdem non esse ac memoriam et imaginationem, optime intelligit, quicumque, memoriam notiones abstractas retinere imaginationemque ideas rerum concipere, concedit. Neque contendi potest, sensationem quandam in bruto imaginem rei alicujus excitare. Excitat vero sensatio rei appetitum, i. e. aliam sensationem; ut e. gr. etiam in homine odor vel sapor appetitum excitare potest victus cujusdam, nulla intercedente rei imaginatione. Insequitur nempe imago rei, universalem quandam continens rei typum vel notionem qualitatis realis.

10

15) Instinctus nomine in bruto designemus, oportet, omnem sensum futuri, sive innatus est sive in consuetudinem venit. Latent sane scrutatoribus naturae saepe organa instinctus; concludere autem licet, appetitum et sensationem instinctum efficere. Aves e. gr. peregrinantes tempestatem terrae cujusdam remotae non praesentiunt, sed impetu ad peregrinationem feruntur. Constat certe, bruta quaedam e. gr. nidum victu implere, etsi hiemis nullam habent peritiam. Si autem, ea exemplo ducta hoc facere, non putaveris, attamen assumas, oportet, praemonita quaedam tempestatibus adesse, quae sensui brutorum pateant. Sic etiam in ceteris. Notum est, sensus brutorum externos saepius sensibus humanis praestare. Immo pluribus forsitan, quam homines, praedita sunt sensuum organa. Sic Rodentia e. gr. et Ruminantia praecipuo quodam olfactus atque gustus gaudere dicunt naturae scrutatores. Vide *Roget* l. c.

20

16) Praestantia generis humani certe infantis quoque est propria, potentiam continens cogitationis atque rationis. Si vero aegre tuleris, infantem nondum ratione gaudere, hanc etiam foetui, immo embryo tribuas oportet.

17) Huic favent doctrinae plurimi philosophorum Gallicorum, *Condillac*, *Cabanis*, recentissimisque temporibus *Broussais*, qui, sensualistarum nomine insigniti, Britannum Locke secuti sunt auctorem. Hi enim, hominem individuum sensuum ope omnem haurire rerum cognitionem statuantes, huic etiam cultum subjungunt, quem homo homini debeat.

30

18) Experientia docet quotidiana, parvulos, sermone jam utentes, initio plures qualitates rerum uno quasi complecti vocabulo, neque, nisi consuetudine edoctos, qualitates simplices (e. gr. colorem) per se concipere posse. Subjecti vero et Objecti, qua talis, notionem homo adolescens tunc demum concipere valet, cum essentiam quaerit rerum, ingenium et animum auctoritatis expediturus vinculis.

40

19) Notissimum est, hemisphaeras cerebri centrum efficere nervorum motorum, cerebellum centrum nervorum complexus sensibilibus. Quae centra ambo in brutis quoque reperiuntur, etsi saepius haemisphaeris quam cerebello destituta sunt. Ostendunt motus reflexi («die Reflexbewegungen»), nervos motores etiam a cerebro separatos, immo chorda spinali desecta, cum incitati sint nervi sensibiles, agere atque organa movere. Vide *Valentin* l. c., pag. 364 seqq. Conspicuum est hoc phaenomenon in animali, absciso capite. Unde colligere licet, ne cerebrum quidem sedem esse appetitus atque sensationis sui animae in corpore. Nulla igitur suo jure sedes dici potest cogitationis et voluntatis. Optime de hac re disserit *Mr. Michel*, doctrinam refutans a *Broussais* expositam:

50

»Ce centre, qui perçoit les impressions opposées, qui les juge, qui obéit à l'une ou à l'autre, Mr. Broussais l'a placé à la partie supérieure de la moelle allongée; mais cette indication est encore trop vague: il faut

chercher le centre de cette partie supérieure» — — — »il faut dont admettre, que les impressions arrivent jusqu'à un point central sans étendue et sans dimension. Là elles ne se reconnaissent pas, et ne se jugent pas les autres» — — — Vide: »Essai sur l'Histoire de la Philosophie en France par M. Ph. Damiron, Paris 1828», T. I, pag. 172–173.

Sequitur hinc, amentiam vel dementiam e. s. p. sensum tantum attingere vel appetitum horumque organa.

20) Hoc fere sensu vocabulis »Empfindung» et »Selbstgefühl» utitur Schelling, »System des Transcendentalen Idealismus», Upsaliae 1816, pag. 170. Sic Kant quoque in »Anthropologie in pragmatischer Hinsicht» *animam* ab *animo* distinguit.

21) Ad hanc animum inclinant sententiam scrutatores naturae plurimi. Philosophiae certe non est numerum hominum primo progenitorum elicere. Neque vero naturae humanae convenit, unum primo exstitisse hominem, cum neque cogitatio, neque conscientia sui humana, a consuetudine sermonis remota, cogitari possit. Bene de hac re *Wilhelmus von Humboldt* disseruit, cujus verba affert frater ingeniosissimus, peritissimus, in »Kosmos», V. I, pag. 381.

22) Putamus enim, omnes, qui creatorem (essentialiter) creatis rebus immanere docent, huc referendos esse, licet Pantheismi sint non veri omnino sectatores, Divinum, qua tale, non nisi in Universo existente Esse suum habere, contententes. Neque ex altera parte Realismi nomine notanda est e. gr. doctrina Spinozae, cum Substantiam doceat invisibilem, spiritualem, cujus attributa per se nihil sint, sed tota in τω Esse Substantiae contineantur.

23) Philosophia quidem, neque tellurem centrum, neque hominem finem creationis esse, statuat. Vanae illi alteri assertioni repugnat Astronomia hodierna, quae creationem fere systematum solarium prae oculis observatoris posuit. At vero Ideam, qua talis, sui consciam in homine manifestari docet Philosophia, in homine nempe Absoluti, Dei conscio; quae conscientia, si identitatem praebeat, ut praebeat, absolutam Subjecti atque Objecti, certe culmen efficit omnis scientiae. Ita etiam processus geologicus, quatenus huic inhaeret conscientiae, exemplar quasi proponit omnis creationis. Illam respiciens quaestionem, optime exponit *Michelet* (»Die Epiphanie der ewigen Persönlichkeit des Geistes, 1:es Gespräch. Nürnberg 1844». Pag. 144 seqq.), quae asseruit *Hegel* de Subjectivitate praeeminente, (»die übergreifende Subjectivität»).

24) Jam liquet, nosmet effatum quodammodo gnosticum, quod *Hegel* protulit, de »lapsu» ideae naturam naturantis, sat superque vituperatum, minime approbare. Putamus vero disciplinae Hegelianae convenire, quae de τω Esse idearum statuimus. Ut enim in organismo adhuc conspicui sunt processus mechanicus et chemicus, ita etiam in animo humano continentur idealiter processus naturae. At suum quodvis ideae momentum in continua serie existentium habet locum, extra quem realiter non existit. Quae revera est realitas Idearum. Totum vero ideae in primo existente, etiam si materia anorganica primum sit existens, aequae ac in conscientia absoluti humana continetur. Quae est disciplinae Hegelianae de praeexistentia idearum doctrina. In hac re exponenda, me iudice, peccaverunt complures sectatorum disciplinae Hegelianae, plurimi etiam adversariorum. Quorum in numero insignis est *Ulrici*. Cfr ejusdem: »Das Grundprincip der Philosophie, Leipz. 1845–1846». Qui, criticam principii Hegeliani exhibens, haud respicit, principium etiam *finem* systematis esse, etsi ipse optime exposuit, principium atque causam rerum finem quoque

complecti (Vide: I. c. T. I, pag. 695 seqq.). Nam Idea uti principium philosophiae (το Esse abstractum) semetipsam ut realem supponat, necesse est. Quam rei rationem non perspicit *Ulrici*. Neque aliter rem agunt criticorum ceteri (Cfr *Trendelenburg*, »Logische Untersuchungen, II. Die dialektische Methode«). Risum fere movet *Ulrici*, cum, το Esse Objectivum (das Ding an sich) cogitationi necessario supponi, demonstraturus, atque una cum cogitatione cogitatum (materiam cogitationis) efficere, hoc tamen e ratione tantum ipsius cogitationis probet (»weil es nur so und nicht anders als seyend gedacht werden kann«, T. II, 79). Spiritualismum porro jactat scriptor laudatus; attamen sui conscientiam humanam ex organisatione nervorum corporis humani explicat (I. c. T. II, pag. 348), methodumque Realismi simul et Idealismi persecuturus, meris assertionibus vacua systematis complet. (Cfr I. c. T. II, pag. 394–396).

34 SVENSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 11, oktober 1848

20 SVENSKA SIARE OCH SKALDER AF ATTERBOM. 4. DELEN: THORILD. 1847. (2 RDR B:KO).

Skulle också icke aflägsenheten och vår Finska Bokhandels skick göra det ursäktligt, att en skrift, tryckt vid slutet af sednaste år, anmäles i slutet af det innevarande, så funnes dock en ursäkt deri, att denna skrift icke tillhör dagslitteraturen, att derföre ett eller ett par år hafva intet att betyda för dess nyhet och värde. Vi känna sannerligen icke, att Svenska nationallitteraturen skulle företett något mera värderikt arbete, än detta, sedan tiden för Geijers och Strinnholms historiska arbeten samt Almqvist's tidigare uppträdande.

30 Det är forskningens sjelfständighet och nyhet, kritikens säkerhet, den djupa insigten, som ordnar innehållet i stora karakteristiska grupper, den säkra, vårdade stilen och framförallt den varma kärleken för sak och för de saken representerande personligheterna, som gifva detta arbete en så sällsynt gedigenhet och fulländning. Man lär sig bättre erkänna dessa förtjenster, ju längre arbetet lider. Ännu utlofvar Förf. en femte del af detsamma, samt dertill en skildring af Sv. Vitterhetens nyaste historia. Skåda dessa en gång dagen, så har Hr. Atterbom lemnat »en objektivare litterärhistorisk skildring, än hittills

40 någonsin varit gjord,» icke blott, såsom han sjelf säger sig hoppas, af den Tredje Gustafs tidsålder, utan af hela Sveriges vittra litteratur från Stjernhjelm's tid.

Förf. yttrar sig äfven derhän, att det för sagde tidsålder i politiskt hänseende vigtigaste här skulle »framstå i mången ny belyningsdager.» Vi vilje icke bestrida, att sådant är förhållandet. Men öfverhufvud synes Hr. A. på detta fält vara mindre klarsynt och opartisk, delande deri sin samtids bundenhet af partiåsigter, hvilken han eljest så ofta klandrar. Och skulle något kunna anmärkas mot det hela af Förf.s åskådning och framställningssätt, så vore det synnerligast saknaden af

50 en mera högsinnt uppfattning af Svenska folkets politiska och sociala historie, genom hvars sammanställande med nationallitteraturens utveckling den litterärhistoriska skildringen mera skulle närmat sig en kulturhistorie. Icke såsom skulle blickar åt detta håll i Hr. Atterboms arbete helt och hållet saknas. Men vill man för hvarje period göra t. ex. följande frågor: hvilken var vid denna tid den nationela bildnings